Opinn aðgangur, hvað er það?

UM OPINN AÐGANG, OPIN VÍSINDI OG ÆGIVALD ÚTGEFANDA

SIGURGEIR FINNSSON - LANDSBÓKASAFN ÍSLANDS – HÁSKÓLABÓKASAFN

CC BY 4.0

Sögulegt samhengi

- Fyrstu vísindatímaritin byrjuðu að koma út árið 1665
- *Philosophical Transactions* í London og *Journal des Sçavans* í París
- Frá þeim tíma hafa fræðitímarit ekki borgað höfundum fyrir skrif sín (Suber, 2012)
  - *The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge* (Búdapest yfirlýsingin, 2002)
- Með tilkomu internetsins urðu til nýir möguleikar í miðlun þekkingar. Möguleiki fyrir hendi að allt geti verið opið og aðgengilegt öllum til afnota

Útgáfa fyrir tíma internetsins

- Fyrir tíma internetsins var prentmiðilinn notaður til að dreifa þekkingu
- Vísindatímarit gefin út af úfgáfufyrirtækjum og seld til bókasafna og annarra upplýsingamiðstöðva.
- Að gefa út í virtu tímariti eykur hróður vísindamannsins – ákveðið framakerfi verður til innan hins akademíska heims
- Internetið – nýir möguleikar í miðlun þekkingar án nokkurra hindrana
- Gamla prent útgáfuformið yfirfært á rafræna útgáfuformið
- Sömu hindranir og áður þrátt fyrir tækniframfarir meðal annars vegna akademíska framakerfisins

Aðgangur að þekkingu

2.5 milljónir greina koma út árlega í um 28.000 fræðitímaritum. Enginn háskóli/bókasafn hefur efni á að vera áskrifandi af öllum þessum tímaritum. Áskriftargjöld fara einnig hækkandi. Öllu fræðafólki er þ.a.l. neitaður aðgangur að fræðastarfi, fræðastarfi sem oft á tíðum er kostað af opinberu fé. (Harnad, 2015)

“As a further result, the research that is funded by public tax revenue,

and conducted by researchers employed by publicly funded institutions

(universities and research institutes) is not accessible to all of its primary

intended users – the researchers who can use, apply and build upon it, to the

benefit of the public that funded it” (Harnad, 2015)

by Patrick Hochstenbach

CC-BY

Opinn aðgangur - uppruni

- Hugtakið Opinn aðgangur (Open Access) kemur fyrst fram í þremur yfirlýsingum í upphafi 21. aldarinnar.
  - Búdapest yfirlýsingin (2002)
    - *Open access to peer-reviewed journal literature is the goal. Self-archiving (I.) and a new generation of open-access journals (II.) are the ways to attain this goal*
  - Bethesda yfirlýsingin (2003)
    - *The author(s) and copyright holder(s) grant(s) to all users a free, irrevocable, worldwide, perpetual right of access to, and a license to copy, use, distribute, transmit and display the work publicly and to make and distribute derivative works, in any digital medium for any responsible purpose, subject to proper attribution of authorship*
  - Berlínar yfirlýsingin (2003)
    - *A complete version of the work and all supplemental materials, including a copy of the permission as stated above, in an appropriate standard electronic format is deposited (and thus published) in at least one online repository*

- Í þessum þremur yfirlýsingum kemur í grunnatriðum fram það sama:
  - Aðgangur að vísindaefni eigi að vera opinn og án allra hindrana
  - Allir geti notað þetta efni svo lengi sem höfundar/sæmdarréttur sé virtur

Opinn aðgangur - Tvær meginleiðir

- **Græna leiðin (green open access)** felst í því að efnið er lagt inn í sérstakt varðveislusafn (t.d. Opin vísindi), samhliða birtingu annars staðar. Höfundur sendir varðveislusafninu ritrýnt lokahandrit (post-print) sem er tilbúið til birtingar. Greinin er síðan gefin út á hefðbundinn hátt. Greinin er þá aðgengileg bæði í opnum aðgangi í varðveislusafni og í seldum aðgangi þess tímarits sem varð fyrir valinu.
- **Gullna leiðin (gold open access**) er útgáfa á efninu í opnum aðgangi frá upphafi, þ.e. gefið út í OA tímariti eða aðila sem styður opinn aðgang.
  - Fjölmörg ritrýnd gæðatímarit eru í opnum aðgangi. Nálgast má upplýsingar um þau á síðunni Directory of Open Access Journals.

Þriðja leiðin

- Svar útgefanda við OA
- Hybrid gold access leið.
  - Aðgangur að tímariti er gjaldskyldur
  - Höfundur getur borgað útgefanda gjald (Article Processing Charge – APC) fyrir birtingu í opnum aðgangi
  - Þessi gjöld er gjarnan há
  - Borguð af bókasöfnum, rannsóknarsjóðum, höfundum sjálfum.
- Útgáfufyrirtækin hafa fundið leið til þess að tapa ekki peningum á OA
- Aukagjöld sem orðið hafa til á síðustu árum
- Gjöld vegna rafrænna áskrifta bókasafna hafa ekki minnkað þrátt fyrir APC

Kostnaður bókasafna vegna tímaritaáskrifta

- Collectively, the world's academic libraries pay some €7.6 billion in subscription fees for access to between 1.5 million and 2 million new papers annually, or between €3800 and €5000 per paper, according to an estimate by the Max Planck Society (http://www.sciencemag.org/news/2017/08/bold-open-access-push-germany-could-change-future-academic-publishing)

- Heildarkostnaður við Landsaðgang á árinu 2016 var 238,7 milljónir, þar af 16,5 milljónir í rekstur en áskriftir kostuðu 219,8 milljónir

„Open Access publishing metaphor“

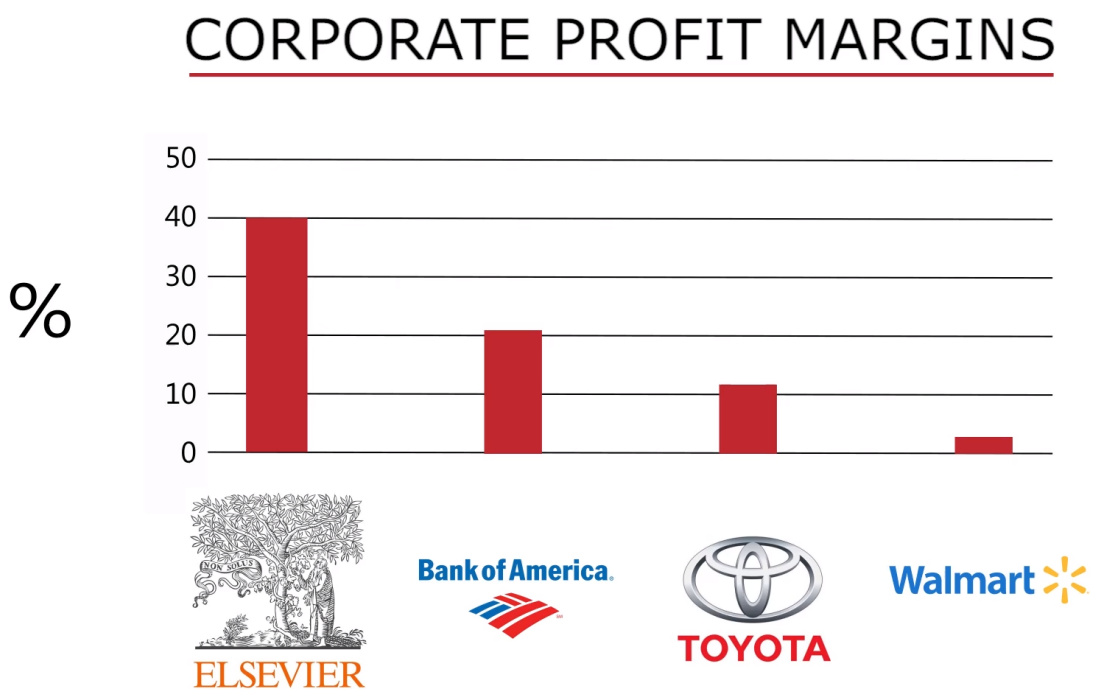
William Morgan, PhD @willmorgan66 · Aug 27

Two academics walk into a bar. They bring their own drinks & pay $5000.

It's an #OpenAccess #publishing metaphor...

- Fræðimaður við opinberan háskóla gerir rannsókn og skrifar grein
- Gefur stóru útgáfufyrirtæki greinina
- Afsalar sér höfundarrétti
- Borgar útgáfufyrirtækinu fyrir birtingu í opnum aðgangi
- Útgáfufyrirtækið stærir sig á því að styðja opinn aðgang

Elsevier

(Úr myndinni *Paywall: the business of scholarship*, væntanleg í september 2018)

Kostnaður við Hybrid Gold OA

Dæmi um hvað nýjar greinar eru dýrar

http://dx.doi.org/10.1080/0966369X.2017.1372383

What is the article publishing charge (APC) on Open Select journals?
Our standard APC for an Open Select article is USD$2,950 / £1,788 / €2,150. Read about our pricing policy for hybrid journals and check the current APC on all our journals using our OA journal finder.

What are my options if I don't want to pay the APC?
We also offer a green OA option on all our journals. More information on sharing your work is available on our Author Services website

Author's Pre-print:	✓ author **can** archive pre-print (ie pre-refereeing)
Author's Post-print:	✓ author **can** archive post-print (ie final draft post-refereeing)
Publisher's Version/PDF:	✗ author **cannot** archive publisher's version/PDF
General Conditions:	• Some individual journals may have policies prohibiting pre-print archiving • On author's personal website or departmental website immediately • On institutional repository, subject-based repository or academic social network (Mendeley, ResearchGate or Academia.edu) after 12 months embargo

Afleiðingar

- #icanhazpdf

- Black Open Access
  - https://sci-hub.io

Staðan útí heimi

Projekt DEAL

- Samvinnuverkefni háskóla og rannsóknarstofnanna í Þýskalandi
- Ætla að hætta að kaupa rafrænar áskriftir frá helstu útgáfufyrirtækjum
- Borga í staðinn APC fyrir birtingu í opnum aðgangi
- Stuðningur við Gullnu leiðina

The UK Scholarly Communications License – *Keeping ownership of academic research within the academic community – for visibility, impact, access and re-use*

- Samvinnuverkefni háskóla og rannsóknarstofnanna í Bretlandi
- Komið styttra á veg – kynnt í OA vikunni 23-29. okt.
- Öfugt við Projekt DEAL sem ætlar að fara Gullnu Leiðina er hugmyndin á bakvið UKSCL að styðja við Grænu leiðina
- Allir fræðimenn við breska háskóla birta greinar sínar (post-print) í viðeigandi varðveislusöfnum strax við útgáfu og án birtingartafa, sama hvað hömlur útgefanda kveða á um
  - Höfundarréttur heima í héraði, ekki framseldur til útgefanda
  - Engin birtingartöf

Opin vísindi – varðveislusafn háskólanna

- Opin vísindi – opnað 15. september 2016
- Á að hýsa allar ritrýndar greinar í opnum aðgangi sem birtar eru á vegum háskólanna sjö sem og doktorsritgerðir
- Yfir 300 færslur, flestar á vegum HÍ
- Efni af Opnum vísindum mun verða leitarbært á leitir.is von bráðar
- Höfundar setja lítið inn af efni sjálfir
- Mögulegar skýringar:
  - Stefnur háskólanna um Opinn aðgang ekki nógu strangar
  - Stefnuleysi

Stefnur háskólanna um opinn aðgang á Íslandi

- Aðeins tveir háskólar, HÍ og HR, hafa markað sér stefnu um opinn aðgang
- Landsbókasafn samþykkti stefnu um opinn aðgang í nóvember 2016
- Háskólinn á Bifröst markaði sér stefnu 2012, er fallin úr gildi?
- Í stefnunum er **hvatt** til birtingar í opnum aðgangi en það er **ekki** skylda
- Allir háskólar á Íslandi þurfa að marka sér stefnu um opinn aðgang
- Æskilegt væri að birting í OA væri skylda og tengt vinnumati

Stefna stjórnvalda

Stjórnvöld þurfa að marka skýra stefnu um opinn aðgang

- Lög nr. 3/2003 um opinberan stuðning við vísindarannsóknir:

■ **[10. gr.** *Niðurstöður rannsókna.*

□ Niðurstöður rannsókna, sem kostaðar eru með styrkjum úr sjóðum er falla undir lög þessi, skulu birtar í opnum aðgangi og vera öllum tiltækar nema um annað sé samið.

Kveða þarf fastar að orði – gera birtingu í opnum aðgangi að skyldu

http://paywallthemovie.com/

Heimildir

Harnad, Stevan. (2015). Open Access: What, Where, When, How and Why. In: *Ethics, Science, Technology, and Engineering: An International Resource,* eds. J. Britt Holbrook & Carl Mitcham, (2nd of Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics, Farmington Hills MI: MacMillan Reference) sótt af https://eprints.soton.ac.uk/361704/ 25. September 2017.

Suber, Peter. (2012). *Open Access*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Árskýrsla Landsaðgangs (2016) http://hvar.is/uploads/images/rssk%C3%BDrsla%20Landsa%C3%B0gangs%202016%20-%20Endanleg%20ger%C3%B0.pdf